

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans” — Verschijnt 4 x per jaar

Secretariaat: B. Ijskes, Bleekersstraat 34, Zaandam

Postgiro 42940 ten name Nutsspaarbank Zaandam ten behoeve van boekje no. 9343

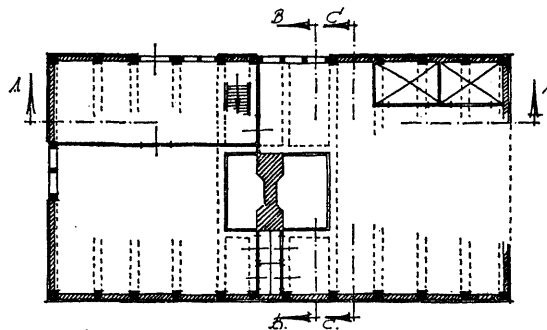
juni 1964 - No. 9

VAN EEN HOLLANDS HOUTEN HUIS IN AMERIKA

Toen bij de installatie van het bestuur van de Stichting „Zaanse Schans”, de hoofd-directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de heer Mr. R. Hotke, in zijn toespraak gewaagde van de noodzaak om tijdens de overplaatsing der panden onderzoeken te verrichten, om nadien een studie over de Zaanse houtbouw samen te stellen, kon niet vermoed worden dat al zo spoedig vele belangrijke gegevens konden worden verzameld, waaruit conclusies konden worden getrokken.

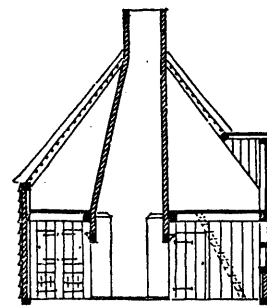
Allereerst moet worden aangetekend dat twee instanties zich in het bijzonder met dit onderzoek bezig houden en wel de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, waarvoor de heer H. Janse optreedt en de Gemeentelijke Dienst voor de Monumentenzorg van Amsterdam.

Omdat de gemeente Amsterdam ook een deel van Waterland omvat en de laatste Dienst een studie maakte van de oude bebouwing der Waterlandse dorpen, ontstond een prettig contact met de heer H. J. Zantkuyl van deze dienst.

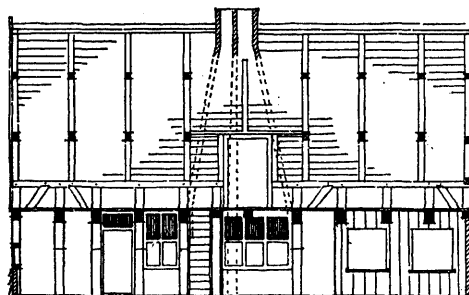

PLATTEGROND.

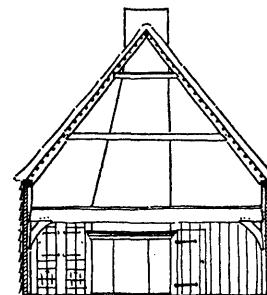
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 M.

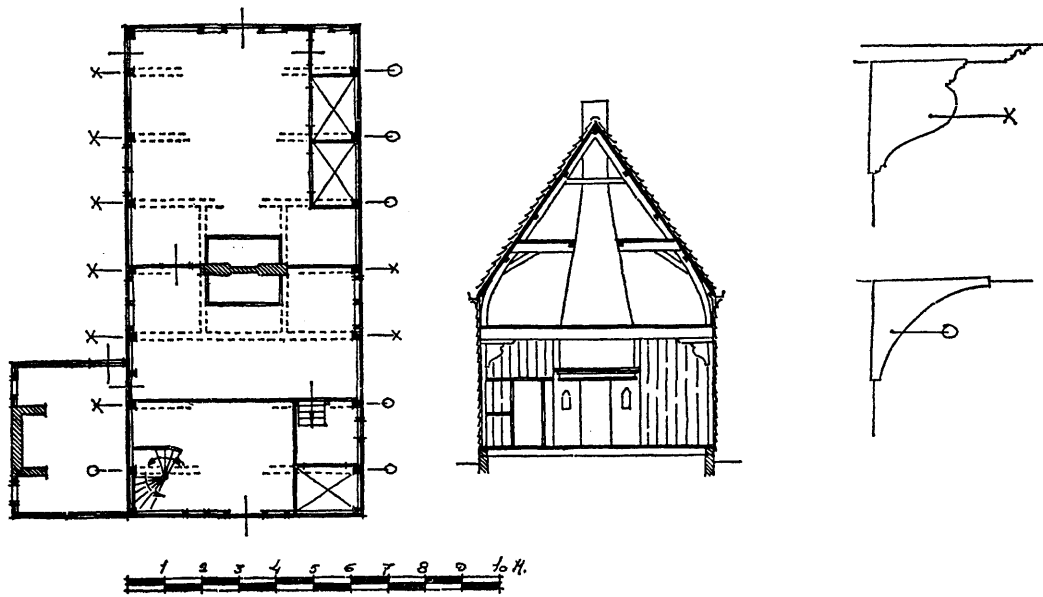
DOORSNEDEN B-B

LANGSDOORSNEDEN A-A.

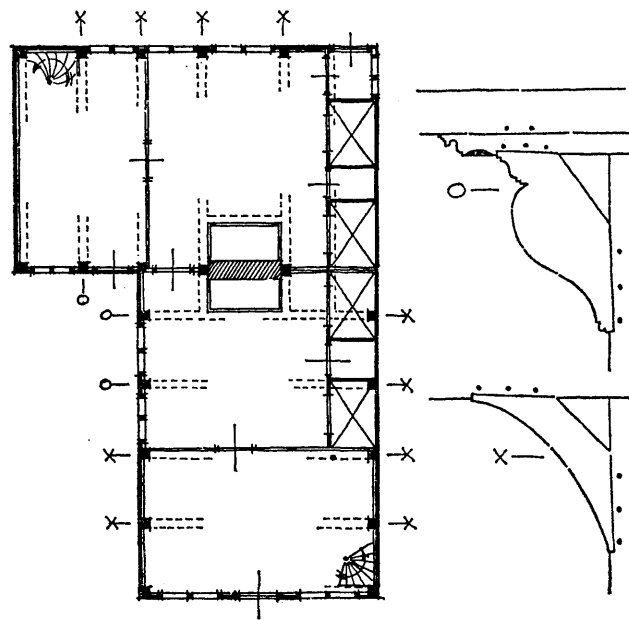

DOORSNEDEN C-C.

Reconstructie van het huis Jagerspad 1 te Zaandam.

(Tekening H. J. Zantkuyl)

Reconstructie van het huis Westzijde 185 te Zaandam.

(Tekening H. J. Zantkuyl)

Het was de heer Zantkuyl mogelijk om hetgeen door hem in Waterland was opgemeten, te vergelijken met enkele Zaanse panden. Hij kon daarbij nog een ander pand in zijn vergelijking betrekken, n.l. het z.g. Jan Martense Schenck-huis in Brooklyn in de Verenigde Staten.

Dit huis, dat in 1934 in de 63ste straat in Brooklyn moest worden afgebroken om plaats te maken voor een school, wordt op het ogenblik in het Brooklyn Museum in de oorspronkelijke vorm met de zorgvuldige gedemonteerde onderdelen weer herbouwd. Hiertoe bezochten Marvin

Schwartz, conservator van het Brooklyn Museum en architect Daniel Hopping enige malen ons land.

Met zijn kennis van zaken was het de heer Zantkuyl mogelijk, voor het sterk verbouwde pand, een reconstructie van de oorspronkelijke toestand te maken, waarbij, zoals hieronder zal blijken, grote overeenkomsten met onze Zaanse huizen naar voren kwamen.*

Het J. M. Schenck-huis bestond, evenals de Zaanse huizen, uit een houten geraamte, aan de buitenkant beplankt met gepotdekselde houten delen (Zaans = getrapte weeg),

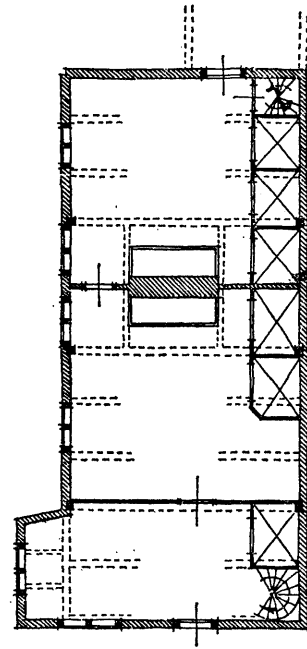
terwijl aan de binnenkant der buitenwanden witgepleisterde halfsteensmuren tussen de stijlen waren gemetseld. De kapconstructie week echter af van die in Holland.

Terwijl men in de Zaanstreek altijd z.g. beschoten gordingen-kappen toepaste en in Amsterdam onbeschoten sporenkappen, waren hier de spanten verbonden door zware horizontale panlatten. Men kon helaas niet meer nagaan of men hierover niet dan wel pannen had gelegd. De plattegrond werd gekenmerkt door de twee ruggelings tegen elkaar geplaatste stookplaatsen, ongeveer in het midden van het huis.

In de grootste kamer bevonden zich de bedsteden, terwijl van de andere kamer door een houten schot een ruimte was afgescheiden, waarin zich de buitendeur en de trap bevonden.

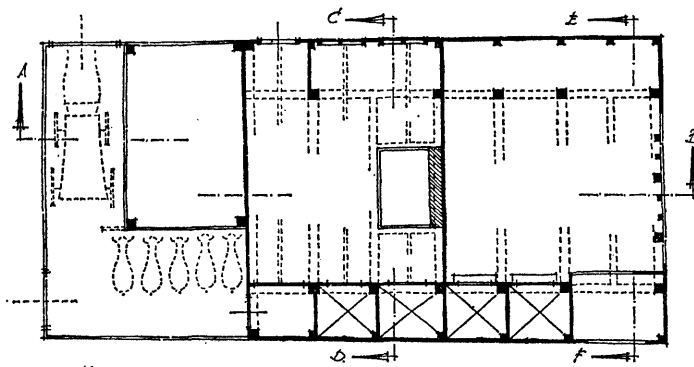
Wanneer men deze plattegrond vergelijkt met die van de eveneens afgebeelde Zaanse panden, n.l. het Jagershuis in de Zaanse Schans en de panden Westzijde 185 en Hogendijk 62 in Zaandam, dan vallen de overeenkomsten direct op. De ruggelings geplaatste stookplaatsen, waarvan de rookkanalen gezamenlijk uit de nok van het dak komen, zijn typerend voor de Zaanse huizen. Eigenlijk ziet men deze bouwwijze in geheel Noord Holland ten plattelande. In de steden, in Amsterdam maar ook b.v. in Alkmaar en Hoorn bevonden de stookplaatsen zich tegen de zijmuren. Om deze goed te doen trekken waren zeer hoge schoorstenen bovendaks nodig, die dan d.m.v. ijzeren stangen tegen omwaaien naar het dak toe werden geschoord.

Ook de bedsteden ziet men op overeenkomstige wijze tegen de zijwanden van het huis geplaatst, terwijl tevens de

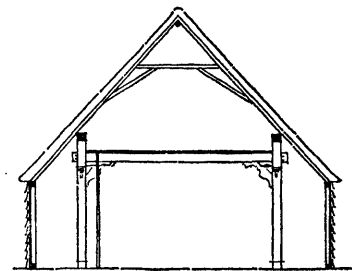

Reconstructie van het huis Hogendijk 62 te Zaandam
(Tekening H. J. Zantkuyl)

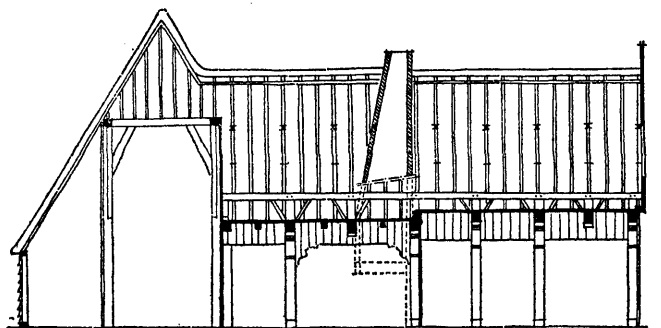
toegangsdeur en de trap in een afzonderlijke voorruimte zijn geplaatst.

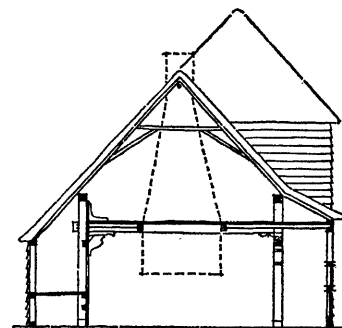
PLATTEGROND.

DWARSDOORSNED E-F.

LANGSDOORSNED E-B.

DWARSDOORSNED C-D.

Reconstructie van het huis Dorpsstraat 53 te Landsmeer

(Tekening H. J. Zantkuyl)

Er zijn echter ook verschillen. Als men de doorsnede van het Amerikaanse huis vergelijkt met die van het huis Jagerspad, dan ziet men dat de verdiepingshoogte veel lager is, n.l. 2,50 m tegen over de gebruikelijke Zaanse hoogte van 2,80-3 m. Deze verdiepingshoogte maakt overigens onze Zaanse huizen ook nu nog zo prettig woonbaar.

Een tweede verschil doet zich voor in de zijwand van de grote kamer ter hoogte van de schouw. Terplaatse is een muurstijl weggelaten, waardoor men een raam ter breedte van twee muurvlakken kon maken om de stookpaats te verlichten. Deze constructie komt in de Zaanse huizen niet voor, maar de heer Zantkuyl heeft overeenkomst gevonden met een woningtype waarvan er nu nog enkele in Waterland, n.l. in Landsmeer en Broek in Waterland zijn overgebleven. Dit type, dat men veelvuldig tegenkomt op de etsen van Rembrandt, bestaat uit een driebeukig gebouw, waarachter een aan- en ingebouwde hooiberg. Afb. pag. 3 onderaan geeft een reconstructie van een dergelijk pand in Landsmeer.

Het bijzondere bij dit type is dat, weer ter plaatse van de schouw, het lage dak van de zijbeuk a.h.w. opgelicht is om een voldoende lichttoetreding van de middenbeuk mogelijk te maken.

Dit element, het doorbreken van de constructie der zijmuur, doet de heer Zantkuyl een relatie leggen tussen dit Waterlandse type en het huis in Brooklyn.

Deze conclusie is zeer aannemelijk, want, evenals in ons land ten plattelande, gebruikten de hollandsse kolonisten in Amerika hout als bouw materiaal en omdat zeer velen uit Amsterdam en omgeving kwamen, zullen zij deze woningen op de hen bekende wijze geconstrueerd hebben.

Om echter een sluitend historisch geheel te krijgen van de verschillende woningtypen in de 17e en 18e eeuw, zou het niet alleen wenselijk zijn dat voor meerdere van de Amerikaans-Hollandse houten huizen verantwoorde reconstructies werden vervaardigd, maar ook in ons land zal nog zeer veel studie verricht moeten worden, niet alleen in de Zaanstreek en in Waterland, maar waarschijnlijk ook in het overige deel van Noord Holland. J.S.

* Voor de volledige tekst van het artikel van de heer Zantkuyl, moet worden verwezen naar het Bulletin van de Oudheidkundige Bond van 15 februari 1964.

De leden van de Oudheidkundige Bond (contributie f 15,— per jaar, secretariaat: De Poortersstraat 22, Den Haag), ontvangen het bondsorgaan, dat naast historische studies vele artikelen over restauraties en opgravingen bevat.

GOED JAARS ENDJES

Voorheen bouwde men, als men een goed jaar in zaken had gehad, weer een eindje verder aan zijn houten woning.

Zulke een verlengstuk noemde men, een „goed jaars endje”.

- * Onze Penningmeester, de heer D. de Boer, Evertsenstraat 1, Wormerveer, heeft een Koninklijke onderscheiding ontvangen, n.l. de ere medaille in zilver. Ook van deze plaats af wensen wij hem hiermede van harte geluk.
- * Binnenkort zal de Harenmakerij gereed zijn. Onze leden zullen voor een bezichtiging door de Stichting Zaanse Schans worden uitgenodigd. Zij die per trein komen, maken wij er opmerkzaam op, dat zij dienen uit te stappen op station Koog-Zaandijk.
- * *Restaurant*
De plannen voor de bouw van dit restaurant beginnen vastere vorm te krijgen. Zoals men weet wordt het voornaamste onderdeel gevormd door het al jaren geleden gedemonteerde weeshuis van Westzaan.
- * Opzichter Akerboom is met zijn vrouw een dag de gast geweest van de Volks Hogeschool in Bergen. Hij heeft er een lezing gehouden over de Zaanse Schans in wording.
- * Van verschillende kanten bereikten ons tevredenheidsbetuigingen met het December-nummer van „Anno 1961”. Wat de daarin opgenomen tekeningen betreft: wij kregen hiervoor de belangeloze medewerking van de heren H. E. v. d. Stadt (portret Akerboom) en F. Mars die het pakhuis „Visser” of ook Pakhuis Emmastraat uitbeeldde.
- * Het verheugde ons in februari aan alle leden een afdruk van een tekening gemaakt door de Heer Mars te kunnen zenden. Dat kostte ons een flinke som aan portokosten.

Wij hoopten daarom op een flinke aanwas van het ledental en sloten aanmeldingskaarten bij. Het resultaat was 12 nieuwe leden. Is hier nog niet iets meer aan te doen? Van het dec.-nummer zijn nog 50 ex. beschikbaar voor propaganda.

- * Van de tekeningen is nog een klein aantal beschikbaar. Als uw kennissen uw tekening zien en er gaarne een bezitten, probeert u ze dan lid te maken.
- * Tot slot nog het herhaalde verzoek: maak het ons gemakkelijk en bespaar uzelf incasso-kosten door voor zover u dat nog niet gedaan hebt uw contributie te gireren op Postgiro 42940 Nutsspaarbank Zaandam boekje nr. 9343. Wij zijn reeds op de helft van ons verenigingsjaar.

De „boeken” zijn nagezien.

Zaandam, 8 januari 1964.

Mijne Heren,

Overeenkomstig besluit der vergadering op 24 september 1963 heeft op 5 november 1963 bedoelde verificatie ten huize van de Penningmeester, de heer D. de Boer, plaats gevonden.

De financiële gegevens, zoals deze zijn gepubliceerd in het orgaan „Anno 1961” no. 7 dato september 1963, over de periode 1962 en 1963 (t/m 31-7) werden daarbij na controle accoord bevonden.

Tevens werden de mutaties van 1-8 tot 30-9-63 met de boeken vergeleken en eveneens accoord bevonden.

Vastgesteld werd dat met inbegrip van de 2e storting (3-9-63) in totaal een bedrag van f 6000,— aan de Stichting „Zaanse Schans” is afgedragen.

De Commissie voornoemd:

H. J. Nachbar, A. J. H. Ohlen